

Александар Мандић, редитељ

Слово о ЧАСТИ

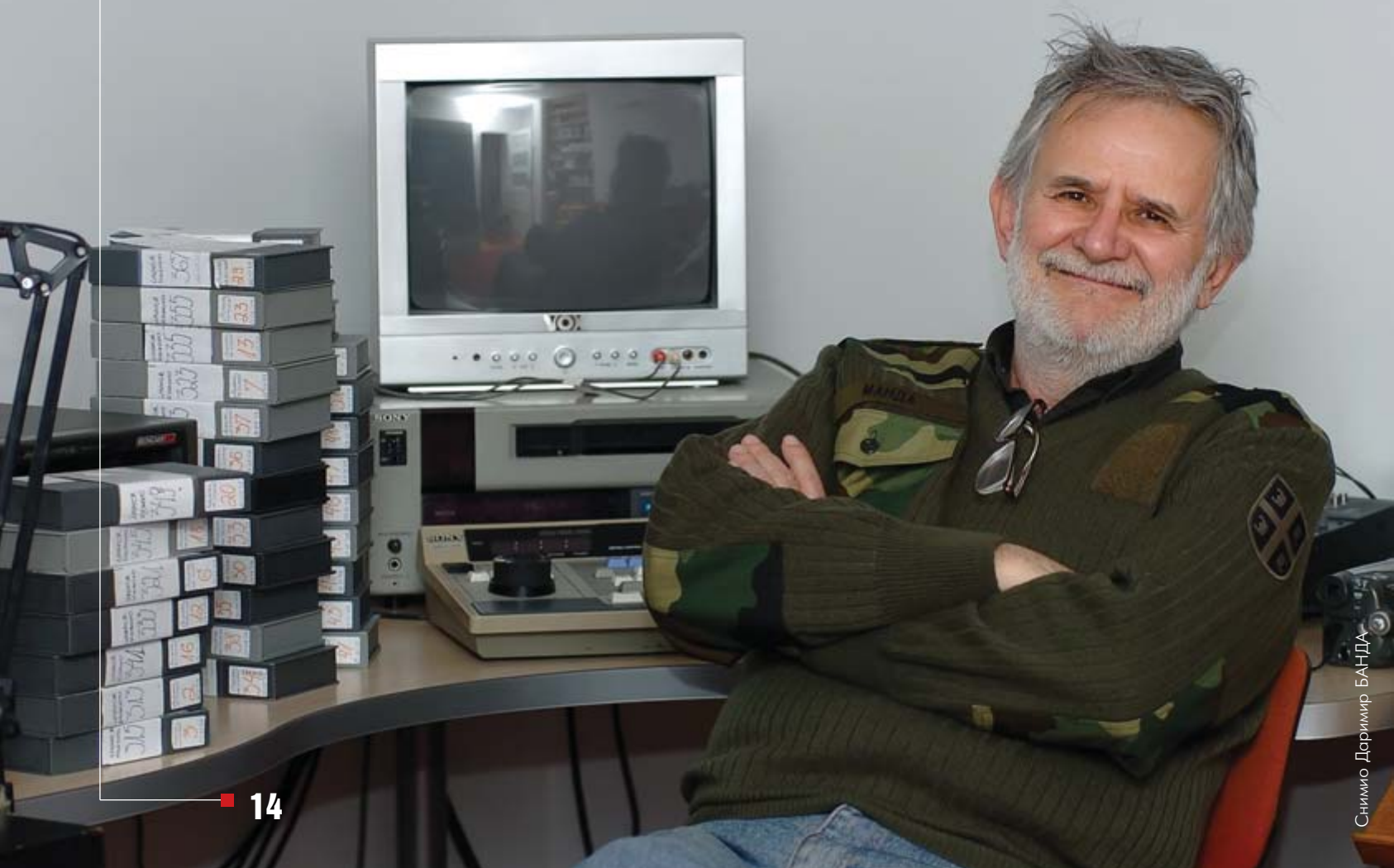
Постоји фотографија из улице Кнеза Милоша, тридесете године 20. века. Недеља поподне. Читав шпалир девојака из београдских угледних кућа чека будуће официре да изађу у град. Зашто? Зато што те девојке најбоље знају шта ваља, оне најбоље знају ко су прави људи. Та вертикала, тај квалитет, сасвим сам сигуран – Академија ће поново постићи. Срби воле војску, поштују је, и после свих катастрофа кроз које смо прошли, војску и даље највише цене. Из тог пула се регрутује елита. Верујем да ће Војна академија повратити улогу елитне институције у којој се праве Људи. То се осетило и у мојој представи и то је публика волела.

Све је, у суштини, остављање трагова. Обележавање пређеног пута бар понеким знаком, да се зна да смо постојали. Позоришном представом „Част је наша имовина“ обележено је недавно у Југословенском драмском позоришту 160 година постојања Војне академије. Читав тај пут и знакове на њему значајни је „прочитао“ Александар Мандић, редитељ и сценариста, наш саговорник. О свом сазнању, људима који су обележили то време, и неким траговима који ће нашој будућности бити сјајна прошлост, разговарамо у његовом студију, неколико дана након Свечане академије.

■ *Значајна годишњица Војне академије обележена је својеврсном позоришном представом из неколико играних целина под називом „Част је наша имовина“, којој сте Ви редитељ и сценариста. Како је дошло до сарадње са Министарством одбране и Војном академијом?*

– Позвао ме је министар одбране Драган Шутановац, негде крајем децембра, и питао да ли бих радио једну такву представу. Идеја ми се допала, а пошто волим војску, пристао сам радо. Треба нагласити и да је представа поводом 160 година постојања Војне академије, а Војна академије је веома важна институција. Много важнија него што се у јавности верује и зна.

■ *Ви сте и писац сценарија. Било би занимљиво чути како сте се у 160 година дугој историји војног школства у Србији*

одлучивали за одређене личности, периоде и догађаје, којима сте, у суштини, представили то време?

– Академија је овим поводом припремила своју монографију. Прочитао сам је, посебно историјски део. Уосталом, ја сам савременик доброг дела историје Војне академије, памтим неких педесетак последњих година. Не баш све важне датуме и реформе, али свакако основне црте те биографије у временима која нису била лака. Историја Академије ми је била веома интересантна, оснивање, 19. век, почетак 20. века, Први светски рат...

Пронашао сам пуно занимљивих детаља, који су ме инспирисали да направим сцене. Као и у свакој историји, и у историји Војне академије постоје чињенице. То су полазне тачке на основу којих сам надограђивао одређене ситуације, сцене. Чињеница је да су сва четворица наших војвода завршила Артиљеријску школу, претечу Војне академије. Неки дан смо на Војној академији имали малу свечаност поводом успешне представе, а онда је министар Шутановац поменуо да се у јавности чује како наше највеће војсковође нису завршиле Војну академију, па им то није сметало да буду добри војници... Што једноставно није тачно. Четворица наших војвода, војсковође које имају највише признање српског народа, који су ушли у легенду – сви су завршили Војну академију. Чињеница је и да су се на Војној академији нашли у размаку од десетак година, али како уметничка слобода то дозвољава, и како се у самој настави и суштини Академије у том периоду ништа битно није променило – ја сам их у представи сместио у једну сцену која описује тај период. Сличним поступком су настајале и друге сцене.

■ *Постоји сцена у представи у којој се појављују Драган Бјелогралић и Драган Петровић, Србин и Хрват, кумови, један у униформи ЈНА а други као Зенга. Како је то новија историја, о којој још нису изречени или бар помињени ставови поменутих страна, јесте ли имали неких дилема у обликовању њиховог текста?*

– Не, никаквих. Све сам то доживео. Сви смо били сведоци тог времена... Наравно, не таквих сцена, али њих није било тешко замислити. Мени је све то, цела наша земља, изгледало као једно велико компактно тело које се звало Југославија, које су чинили људи, које је било срасло – два милиона мешаних бракова, замислите само колико мешане деце... Дакле, то живо месо неколико манијака тестерише, без анестезије. Зато је крв почела да липти на све стране. То је мој доживљај тог ужасног сукоба и непотребног рата.

■ *Како су се наши познати глумци – Миша Јанкетић, Бранислав Лечић, Гордан Кичић, Драган Бјелогралић, Горан Султановић, Милорад Мандић, Лаза Ристовски – снашли у униформи?*

– Они су уживали у овој представи. Препознали су идеју и квалитет текста, и сви су се редом одмах одазвали. То су наши познати и признати глумци, али и врло ангажовани и заузети. Сви су за ову представу ослободили термине, а били бисте запањени када бисте сазнали колико су минимални хонорари које су неки од њих добили. Половина је глумила бесплатно – зато што су тако хтели. Ја намерно нећу да кажем те суме, али вам могу рећи да су укупни хонорари глумачки мањи од суме која се на сличним пројектима потроши само на једног глумца. При том смо имали пробе, читајуће, костимске, ге-

Година 1991, Ратна школа: Драган Петровић и Драган Бјелогралић

нералне..., није то мали ангажман. Ено их сада, задовољни што ће се представа играти у још неколико градова. Што је, такође, била њихова идеја. Сада се свело на оно: *Мандо, само зови.*

■ *Јован Ђирилов је у свом коментару у „Блицу“ управо нагавестио ту идеју – да представа треба да буде поново виђена.*

– Иако је то помало преседан, договорено је да представа „Част је наша имовина“ обиђе бар неколико већих градова, попут Новог Сада, Краљева, Ужица и Ниша. Биће то у мају и, као што сам поменуо, управо су глумци покренули ту идеју. Рекли су да је жива штета да се овако добра представа игра само једном.

■ *Занимљиво је и да је говор генерала Михајла Рашића, који је изговорио Лазар Ристовски, као поклон Војној академији написао Добрица Ћосић. Како је текла сарадња са господином Ћосићем?*

– Са поносом могу да кажем да је Добрица Ћосић мој пријатељ већ дуго година. Када сам радио на сценарију и читао историју Војне академије, наишао сам на податак да је Академија закључана 1914. године. Сви су отишли у рат. Сви ученици, професори, коњушари, кувари, помоћно особље – сви. Кључ у браву. Тај податак је мени био фасцинантан. Наравно, замислио сам да мора бити да је скупио људе, да им је рекао где иду и шта их чека. Међутим, ни трага о том догађају нема. Онда сам одлучио да га реконструисамо. То би био говор попут чувеног говора мајора Гавриловића, исти тон: *Децо, идемо да гинемо. Борићемо се против веће силе, шансе су нам мале, али идемо да бранимо своју част.* Друге сцене сам већ написао, а онда сам застао. Та сцена је била огромна, јака, моћна. Схватио сам да је то литература Добрице Ћосића. Отишао сам код Добрице, испричао му шта радим. Рекао сам му да би поред њега живог било непристојно да ја пишем тај текст. Тргао се, није очекивао ту понуду. Мало се мислио и рекао „Мандо, тачно“. Добрица већ дуго не пише прозу. Пише дневнике, изјаве, протесте... Требало му је мало времена да се доведе у то ментално стање. Обећао је да ће покушати. Онда сам га „нахранио“ подацима о Михајлу Рашићу, сетио се да се са њим „сретао“ у изворима које је користио пишући своје књиге. Једно јутро, после десетак дана звони ми телефон и Добрица ми каже: „Ноћас сам написао, хоћеш да ти прочитам“. То је тај Рашићев говор. Сада је то литература која ће ући у читанке, легенду, у народно сећање. После педесет година сви ће мислити да је

то документ, да је то баш тако изворно било. И мене и Добрице већ одавно неће бити, а Рашића ће људи познавати, као што лично знају Краљевића Марка. То је врхунац који уметност може да постигне, да уђе у поре једног народа. И још једна важна ствар: на основу тог говора предложио сам да слоган Војне академије буде „Част је наша имовина“. То је са радошћу прихваћено.

■ *Војска је увек неговала традицију. Како је Ваше мишљење о том односу прошлости и садашњости у животу српског народа? Чињеница је и да су, када је о филму реч, многи великани српске историје, научници попут Пупина, Миланковића, чак и Тесле – и даље заборављени.*

– Уметнике неко мора да инспирише, неопходно је да постоји видна потреба друштва за неким садржајем. Није довољно да неко хоће да ради Теслу. Он прво мора бити талентован. Супротно општем уверењу, код нас је мало талентованих људи, нажалост. То се види и у филмовима и другим гранама. Осим тога, ја не верујем у то да је уметност дужна да прави ту врсту споменика. Много тога треба да се заокружи да би један такав пројекат настао.

■ *Официри су током историје, коју сте радећи и на овој представи пратили, били друштвена елита. Присутни у култури, издаваштву, Академији наука... Мислите ли да се поново могу наћи у тој улози?*

– Да. Не да могу, морају. То је њихова дужност, њихова мисија. Добијао сам награде на фестивалима, аплаузе..., али ми никада није било узбудљивије и дирљивије него неки дан на Војној академији, када су ме позвали да ми кажу – хвала. Окупили су се кадети, професори, дошао је и министар. Поклонили су ми и овај џемпер. И знате шта сам им рекао? Постоји слика из улице Кнеза Милоша, тридесете године 20. века. Недеља поподне. Читав шпалир девојака из београдских угледних кућа чека будуће официре да изађу у град. Зашто? Зато што те девојке најбоље знају шта ваља, оне најбоље знају ко су прави људи. Та вертикала, тај квалитет, сасвим сам сигуран – Академија ће поново постићи. Срби воле војску, поштују је, и после свих катастрофа кроз које смо прошли, војску и даље највише цене. И ови људи данас који воде војску, мислим да то раде на прави начин, борећи се за њу и унапређујући је. Улога Војне академије је у свему томе незаменљива. Принчеви и деца из најнижих слојева заједно пролазе кроз Академију. А када прођу тај пут – они су спремни да воде шта год хоћете, и војску и државу. Из тог пула се регрутује елита. Верујем да ће Војна академија ускоро сасвим повратити ту улогу елитне институције у којој се праве Људи. И то се осетило и у мојој представи.

■ *У неколико разговора за новине помињете кризу сценарија. Недостатак добрих сценарија осликава се и на квалитет филмова. Зашто мислите да је настала та криза? Због чега је доброг писања за филм све мање?*

– То је проблем у целом свету. Сви га имају. То није ствар вештине, већ талента. А ми смо чак и у том сценаристичком занату за коју степеницу испод неког светског нивоа. Огромна је разлика када читате сценарије неких великих филмова. Ту свака реченица помери причу за корак. Она нешто значи. Наше сценаристичке реченице су често илустративне, разводњене.

■ *„Ако Србија стане“, документарно сведочанство о говорима Зорана Ђинђића, један је од филмова по којима Вас памтимо. Велика је одговорност направити ту врсту сведочанства.*

– Тај филм је већ део сећања. Сви већ мисле да су реченице из тог филма баш они лично чули. Сви их препричавају, посебно политичари. Пратио сам Ђинђића, бележио његове говоре, разговоре, излагања... Онда сам све то сакупио, направио избор и начинио филм. И веома сам поносан на њега.

■ *„Голји живот“ филм о судбинама Еве Панић и Жени Лебл, последња сарадња са Кишом и још једно потресно сведочанство. Киша и Жени Лебл више нема, колико је филмски запис искупљење пред заборавом?*

– Киш је иницирао ту серију. Никако није хтео да буде у томе. Киш читавог живота није имао телевизор. Убедио сам га, и тако је настао тај пројекат, који данас јесте сећање на све актере у њему.

■ *Шта мислите да је одредило Ваш живот. Шта га је учинило баш оваквим какав јесте?*

– Тешко питање. Нисам никада о томе размишљао на тај начин. Када се добро замислим, верујем да ми је бог дао тај неки

Година 1875, пракса: Миша Јанкетић

Година 1945, Топчидер: Милорад Мандић и Горан Султановић

Сарадња са САД

Други по реду експертски разговори на нивоу Генералштаба Војске Србије и Здруженог Генералштаба ОС САД одржани су 18. марта у Вашингтону. Српску делегацију предводио је бригадни генерал Милан Мојсиловић, заменик команданта Здружене оперативне команде.

Након осамнаест година паузе састанци на овом нивоу обављени су прошле године у Београду. Ови разговори имају неколико димензија, као што су размена мишљења о актуелној безбедносној ситуацији у региону и даљем унапређењу војно-војне сарадње. Током разговора закључено је да обе стране имају готово идентична гледишта о безбедносним изазовима, ризицима и претњама у региону Југоисточне Европе, посебно у региону Западног Балкана. Презентована су гледишта за даље усмеравање билатералних војних односа, пре свега у активности програма Програма државног партнерства, који је оцењен као најактивнији и најефикаснији програм и програма IMET (Међународни војнообразовни програм).

Америчка страна је потврдила да Министарство одбране и Војска Србије бира релевантне школе и курсеве на које упућује своје припаднике и да су до сада сви полазници остварили веома запажене резултате. По питању даљег коришћења средстава из програма FMF (Инострано војно финансирање) и FMS (Иностране продаје војне опреме) предочени су пројекти који подржавају модернизацију средстава и војне опреме ради подршке остварењу дефинисаних циљева партнерства, односно обуке јединица. Закључено је да ће акценат будуће сарадње и даље бити на обуци и заједничким вежбама. ■

А. А.

Информисање иностраних војних представника

Иностраним војним представницима акредитованим у Београду презентована је, 26. марта у Дому Гарде на Топчидеру, нова организација Министарства одбране Републике Србије. Информисање страних војних представника организовао је Сектор за политику одбране Министарства одбране. Присутствовали су сви војни представници акредитовани у нашој земљи и представници Канцеларије НАТОа.

Скуп је отворио начелник Управе за међународну војну сарадњу генерал у пензији Милорад Перић.

– Коначно имамо оквир за наставак процеса реформе. Нова организација ће вероватно имати много изазова, али је то уобичајено у свим армијама – рекао је, сем осталог, Перић.

Начелник Управе за организацију бригадни генерал Бранко Андрић говорио је војним дипломатама о новој структури Министарства одбране. Такође, информисао их је о идејама и директивама које су претходиле новој организацији, али и приоритетима у даљој реорганизацији, у складу с задатим тежиштима реформе нашег система одбране.

Имајући у виду да страни војни представници у раду најчешће сарађују са Управом за међународну војну сарадњу, детаљно су им презентовани нова организација, функције и приоритети рада у наредном периоду. ■

С. Ђ.

Генерал Михајло Рашић, Начелник Војне академије – 1914. година

Питомци! Овде у строју сте сви: питомци, писари, коњушари, кувари и ми – команданти и професори ваши. Данас смо закључали нашу академију а отворићемо је опет када, уз божију помоћ, победимо. Отаџбину можемо да одбранимо само ако је сви бранимо. У одбрани слободе за све људе и жене постоје дужности. И за сву децу има посла у кући и на пољима. Рат је најтежи и најгори посао на земљи, а мора се.

Кадети! Овај рат у који нас је Врховна команда позвала – ми га нисмо желели. Уморни смо од рата са Турском и са Бугарском. Ране нам још нису зарасле; мајке сестре и удове погинулих војника још нису скинуле црне мараме. Истрошили смо државу, испразнили војне магацине и истањили домаћинства ослобађајући Стару Србију и Косово. Победили смо Турску царевину, сада нам рат објављује веће сила, Аустроугарска царевина а за њом ће и Немачка. Рат хоће освајачи, пљачкаши и убице. А ми то нисмо. Ми не ратујемо да освојимо туђе, ми ратујемо да одбранимо своје. Свој дом, своје поље, своје вођњаке, нашу лепу Србију. Ви сте учили у Академији како да учите своје војнике. Али ваши професори нису стигли све да вас науче. Знање за рат се учи у рату, децо. Ја сам убеђен да ћете ви ту најтежу науку победом да завршите.

Децо! Ви идете да се борите против непријатеља који има много већу војску и јаче оружје. Али, ми имамо више јунака и веће срце. И ту швапску силу морамо да победимо јер ми можемо више него што можемо и смејемо, оно што Швабе не смеју. Ми смо мали народ коме је слобода живот. Ми смо људи, велики народ, зато што нам је част имовина.

Људи! Када станете на чело своје чете будите браћа и очеви својих војника. Чувајте их као децу своју, поштујте их као родитеље своје. Издајте им само оне наредбе које можете и ви да извршите.

Српски официри! Побеђеног непријатеља не понижавајте, не чините му зло. Чувајте свој образ.

Питомци! Напред у ваше команде. Напред у победу!

Добрица ЋОСИЋ

Лазар Ристовски

снажан животни елан, који ме је и после најтежих криза – васпостављао. Као биљка која ниче после зиме, тај елан ми није дозволио да паднем у апатију, да трулим...

■ *То у шта верујемо нас одређује као људе. Шта је то у шта Ви верујете?*

– Верујем у многе ствари. Волео бих да верујем у људску оданост, у блискост међу људима – која чини живот. Живео сам у иностранству и вратио се назад. Знам о чему говорим. Оно што ме држи овде је веровање да постоји та међуљудска лепота. Можда звучи банално... Али обично су праве ствари необично једноставне. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

